

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:2775

av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M)

Yrkesutbildning för framtiden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om yrkesutbildning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbetslivets samverkan med grundskolan bör öka och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att SYV:arnas roll måste uppvärderas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gymnasiets yrkesprogram är lika viktiga som de högskoleförberedande programmen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att följa upp att de nationella och lokala yrkesråden fungerar tillfredsställande och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att Ung Företagsamhet (UF) eller liknande verksamhet erbjuds vid alla gymnasieskolor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga möjligheten att erbjuda personer med funktionsnedsättning studiepåbyggnad efter särgymnasium och folkhögskola och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en satsning på utökad rätt till komvux och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler platser på yrkesvux och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Att utforma framtidens yrkesutbildning är en stor utmaning. Dagens samhällsförändringar med en allt rörligare och global arbetsmarknad ställer höga krav på att både utbildningsväsendet och yrkeslivet anpassar sig. Allt mer utbildning kommer att ges på distans med hjälp av ny teknik, och lägg därtill det faktum att ett barn som börjar grundskolan i år kommer att vara en del av arbetslivet ända fram till slutet av 2070-talet. Som i allt kvalitetsarbete krävs det därför att man jobbar systematiskt med dessa frågor och att det förs en kontinuerlig dialog mellan skola och arbetsliv om de anpassningar som krävs.

Lusten till det livslånga lärandet måste grundläggas redan på förskolan. Lärarnas betydelse är avgörande på många sätt men inte minst för arbetet med att motivera och skapa förståelse för att kunskapsinhämtning kräver eget ansvar och arbete. Viktigt är också att skolan kännetecknas av ett tydligt ledarskap från lärare och rektor, att det finns höga förväntningar i alla led, att tidigt stöd sätts in där det behövs och att extra utmaningar ges de elever som behöver det.

Programmering och modern teknik ett måste

År 2015 är tekniken en integrerad och självklar del i samhället. När datorer och annan modern teknik används i alla samhällssektorer får skolans verklighet inte se annorlunda ut. It-tekniken kan när den används rätt vara ett komplement och stärka eleverna i sin kunskapsinlärning, men digital kunskap är också en potentiell konkurrensfaktor på arbetsmarknaden samt en viktig del av näringslivets konkurrenskraft. Moderaterna vill därför att programmering och modern teknik ska införas och integreras i skolans undervisning.

Samverkan med grundskolan ska öka

Redan i grundskolans tidiga år måste intresset väckas för fortsatt utbildning och för ett framtida yrkesliv. Det handlar om att öka förståelsen för vad kunskaperna ska användas till. Genom att redan tidigt i skolan förbereda eleverna genom entreprenöriellt lärande, prao och UF-företagande ökar möjligheterna att intressera elever för sin framtid. Entreprenörskap i skolan är ett pedagogiskt förhållningssätt i klassrummet lika mycket som en kunskap i eget ansvar. Idag finns entreprenörskap som ett eget ämne i svenska skolor och det återfinns även i gymnasieprogrammets examensmål. Det tycker vi är bra.

Prao är viktigt

För att eleverna ska förstå hur många olika yrkesval som finns, har skolorna ett stort ansvar för att se till att prao-veckor genomförs. Även om detta inte är reglerat vet vi att prao ger eleverna erfarenhet och många gånger också ett kontaktnät med arbetsmarknaden på orten. Det första jobbet, praktiken eller provanställningen är den absolut svåraste tröskeln för unga att ta sig över. För många är därför prao-veckan en viktig ingång. Tyvärr motsvarar den dock inte alltid de förväntningar som eleverna har. Att ha plockat frukt på livsmedelsaffären eller att kopiera papper under en vecka ska naturligtvis inte förringas men det ger knappast hela den förståelse för yrkeslivet som elever behöver. Upplägget kan därför utvecklas, vilket vi har sett många goda exempel på.

En rapport från IFAU (Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering) visar att 35 procent av de unga som haft sommar- eller extrajobb sedan har möjlighet att få jobba vidare på just den arbetsplatsen efter avslutat gymnasium. Rapporten visade även på att de personliga kontakter som tas ger en positiv bild för att komma i arbete. I detta arbetssätt finns bara vinnare. Arbetslivet får en chans att visa upp sig, eleverna får se verkligheten och kan förstå betydelsen av det man gör hela dagarna i skolbänken. Det finns dessutom kommuner som har kunnat se att i de skolor där prao erbjuds har färre elever ändrat sitt gymnasieval. Detta blir naturligtvis en stor vinst för både individer och samhälle.

SYV:arnas roll måste uppvärderas

Skolinspektionens granskning från 2013 visade att studie- och yrkesvägledningen (SYV) var lågt prioriterad på de skolor som undersöktes. Samma granskning visade att enbart 28 procent av niondeklassarna hade en klar bild av vilka gymnasieprogram som fanns att välja på och hela 45 procent sade sig inte ha någon vuxen att prata med om sina framtidsplaner. Detta är illavarslande och kan vara en av många förklaringar till att det varje år är 10 000 unga som avbryter sin gymnasieutbildning, och detta i en tid när vi vet att en fullgjord utbildning är avgörande för att komma in på arbetsmarknaden eller gå vidare till högre studier. En aktiv studie- och yrkesvägledning är heller inget som kan dröja till dess att gymnasievalet ska genomföras. Att istället medvetandegöra elever alltifrån lågstadiet om kommande arbetsliv, är att arbeta systematiskt och mer framgångsrikt med dessa viktiga frågor.

Yrkesutbildningar lika viktiga som högskoleförberedande

År 2011 infördes en ny gymnasieskola (Gy 2011) med en yrkesexamen och en högskoleförberedande examen. De teoretiska kraven på de högskoleförberedande programmen höjdes och på yrkesprogrammen förstärktes yrkeskunskaperna. Öppna dörrar för fortsatta studier är kännetecknande för den nya gymnasieskolan även om det kräver att eleven gör aktiva val för att få grundläggande behörighet till högskola. Detta har blivit en partiskiljande fråga varför det är viktigt att framhålla att detta inte är unikt för yrkesprogrammen utan gäller även för elever från högskoleförberedande program som vill välja om.

Att gå en yrkesutbildning är inget för skoltrötta. Tvärtom ställer det höga krav på eleverna att gå en del av utbildningen i skolan och en del ute på arbetsmarknaden. Vi måste lämna den senaste tidens debatt om fin- och fuljobb. Retoriken om att alla måste bli akademiker rimmar illa med arbetsmarknadens behov. I möten vi har haft med arbetsgivare inom teknisk sektor framhålls ofta att de behöver ingenjörer med olika utbildningsnivå, alltifrån lärling till akademiskt skolade civilingenjörer. De nationella, och lokala, yrkesråden som kopplats till den nya gymnasieskolan är en viktig garant för att utbildningarnas kvalitet och innehåll matchar dagens behov på arbetsmarknaden. Då vissa menar att detta inte fungerar tillfredsställande borde det följas upp.

UF vid alla gymnasieskolor

I år driver ca 22 000 elever UF-företag (Ung företagsamhet) som en del av sin gymnasieutbildning. Dock är det fortsatt lågt intresse för UF på yrkesprogrammen. Det förvånar stort med tanke på att många av dem är presumtiva företagare. Forskningsrapporten *Effekter av utbildning i entreprenörskap* visar många intressanta resultat. Till exempel att de som drivit UF-företag har starkare etablering på arbetsmarknaden, färre arbetslöshetsdagar, högre inkomst och att de hellre blir nyföretagare. Det finns också studier som visar att kvinnor med UF-bakgrund är betydligt mer benägna att starta företag än andra kvinnor. Mot bakgrund av dessa positiva erfarenheter tycker vi att alla gymnasieskolor bör överväga att erbjuda sina elever att vara UF-företagare eller liknande verksamhet.

Fler vill lära på jobbet

Det blir allt mer nödvändigt att få eleverna att hitta till yrkesprogrammen så de kommer in i branscher som leder till jobb. Trots att praktiska gymnasieutbildningar haft viss motvind finns nu tecken på att det ljusnar. Det gäller också för lärlingsutbildningen som

är en del av gymnasieskolan. Efter en trög start ser vi ett trendbrott där antalet lärlingar stadigt ökar. Enligt en rapport från Skolverket (2014) ville nästan nio av tio arbetsgivare ta emot lärlingar igen. Rapporten visade också att det inte var statsbidraget som var avgörande för detta utan istället att man ville stödja ungdomarnas etablering på arbetsmarknaden och säkra kompetensförsörjningen. En annan rapport har visat att även lärlingseleverna var mycket nöjda med sin arbetsplatsförlagda utbildning. Möjligheten till lärling finns också inom offentlig sektor och via YA-jobben som alliansregeringen lanserade 2014. Dessa möjligheter att lära på jobbet måste dock göras mer kända.

Gymnasieingenjörer, gott exempel

Trots att det finns goda chanser till jobb i industrin så är det alltför få unga som visar intresse för dessa utbildningar. Intressant är dock att gymnasieutbildningar som drivs av industriföretag såsom ABB och Sandvik, är mycket populära. Här finns en källa av goda exempel som andra programansvariga kan ösa ur. En annan lyckosam metod för att öka attraktiviteten i teknik- och vårdprogrammen har varit att ge desamma tydligare yrkesutgångar. Här har teknikcollege och det fjärde påbyggnadsåret (T4) på tekniska programmet blivit en genväg till jobben.

Rätten till komvux bör utökas

Under de senaste åtta åren har flera förändringar och satsningar gjorts på den kommunala vuxenutbildningen (komvux). Komvux har en viktig funktion att fylla för att det ska vara möjligt att ställa om mitt i livet, läsa in betyg man saknar eller komplettera den utbildning man redan har. Moderaterna vill att den rätten ska utökas och har också anslagit medel till det i budgetmotionen för 2016. Vi ser komvux som ett viktigt instrument för att möta kraven från en alltmer dynamisk arbetsmarknad. Inte minst tillskottet av yrkesvux och yrkeslärling har varit positivt. Andelen vuxna som söker yrkesprogram ökar kraftigt och det är viktigt att den satsningen får fortgå. Då färre unga väljer dessa utbildningar blir de vuxnas val alltmer betydelsefullt.

Trots att vuxenutbildningen har stärkts på senare år så finns det fler utmaningar. Dels handlar det om att få fler vuxnelever att ta ett slutbetyg. Ett stort hinder för många i det nya utanförskapet är att deras kunskaper inte räcker till på den svenska arbetsmarknaden. Arbetslösheten är exempelvis tre gånger så hög för dem som saknar gymnasieutbildning jämfört med andra. Det är därför avgörande att det skapas fler vägar för att rusta dem som i dag står utanför arbetsmarknaden. Med yrkesvux kan fler vuxna få en möjlighet att gå en yrkesutbildning.

Yrkesvux aviserades för första gången i budgetpropositionen för 2009 och är en yrkesinriktad gymnasial vuxenutbildning. Det är ett effektivt sätt för att nå de grupper som saknar gymnasieutbildning. Skolverkets utvärderingar visar exempelvis att cirka tre av fyra av dem som har gått yrkesvux har fått en anknytning till arbetsmarknaden ett år efter avslutade yrkesstudier.

Tack vare denna typ av utbildning har fler människor fått fler vägar till sitt första jobb. För att fler ska få chansen att lära sig ett yrke och få sitt första jobb vill Moderaterna bygga ut yrkesvux. Utbyggnaden sker genom anslagsökningar till kommunerna för att finansiera möjligheten för fler att gå yrkesvuxutbildningar. Moderaterna satsar 500 miljoner kronor under 2016 för att bygga ut yrkesvuxutbildningarna. Satsningen byggs successivt ut och uppgår 2019 till 1,34 miljarder kronor och återfinns i moderaternas budgetmotion för 2016.

Sverige ska inte begränsa människor som vill lära sig mer. Av Moderaternas kommittémotion *Bättre möjligheter till omställning* framgår flera exempel på reformer som vi vill göra för att förbättra studieekonomin för äldre studenter.

Höga förväntningar på alla

För personer med funktionsnedsättningar visar statistiken att de i genomsnitt har lägre utbildningsnivå än andra och att de har det svårt att få in en fot på arbetsmarknaden, trots att många skulle kunna vara fullt delaktiga i arbetslivet med rätt stöd. Enligt uppgift har 28 procent av alla inskrivna på AF någon form av funktionsnedsättning men det är inte liktydigt med att de har nedsatt arbets- eller studieförmåga. För många elever från gymnasiesärskolan stängs dock dörren för vidare utbildning efter kurser på folkhögskola. Intressant är då att följa det projekt som Högskolan i Gävle har drivit där elever som gått särgymnasium erbjuds att söka en ordinarie högskoleutbildning. Skillnaden var att de läste utbildningen på fyra år istället för tre, och att vissa kursmoment anpassades. Examenskraven var dock desamma. Utfallet av projektet blev mycket gott och det bör ses över om permanenta verksamheter kan inrättas.

Näringsliv och offentlig sektor vill ta ansvar

Då det gäller eftergymnasiala utbildningar är det relativt vanligt med samverkan mellan utbildning och arbetsliv. Ett exempel på detta är det nyinrättade Tekniksprånget som är en utbredd satsning för teknikintensiv och exportinriktad industri. Tekniksprånget är en gemensam satsning mellan förra regeringen och näringslivet för att få fler ungdomar

som gått ut gymnasiet naturvetenskaps- eller teknikprogram, att vilja bli ingenjörer. Den som antas till programmet får fyra månaders praktik med lön och kvalificerad handledning. Intresset är stort från såväl studenter som företag och vi tycker därför att verksamheten ska fortgå och spridas till andra branscher.

Yrkeshögskolan (YH) är ett annat exempel på utbildning som har omfattande koppling till arbetsliv. Syftet är att tillgodose arbetslivets behov på kort sikt. I dag studerar ca 40 000 på utbildningar inom YH. Antalet sökande till YH ökar stadigt och statistiken visar att de har lätt att få jobb. Så många som 9 av 10 har jobb ett halvår efter avslutad utbildning. Med allt snabbare skiften på arbetsmarknaden är YH en betydelsefull och viktig verksamhet.

I en värld som förändras i allt snabbare takt kommer utbildningsväsendet och arbetsmarknaden att stå inför ständiga utmaningar, varför samverkan är nödvändig för att få ömsesidig förståelse för verksamheternas olika möjligheter och förutsättningar. Men framför allt för att kunna bidra till bildning, samhällsnytta och tillväxt.

För en kvalitetssäkrad och väl fungerande yrkesutbildning finns inga genvägar. Goda yrkeskunskaper, intresse för att lära nytt, kontinuerlig fortbildning och att eleverna och arbetslivet är med och påverkar den utbildning som ska leda till jobb är fundamentalt. Det är också viktigt att hela utbildningsprocessen genomsyras av kvalitet och ett tydligt ledarskap med ett systematiskt arbetssätt med utvärdering och uppföljning.

Camilla Waltersson Grönvall (M)

Betty Malmberg (M)

Michael Svensson (M)

Erik Bengtzboe (M)

Maria Stockhaus (M)

Ida Drougge (M)